

## บทที่ 2

### แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุรเชษฐ์ (2546) ได้อธิบายความสำคัญของการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเป็นการใช้เวลาว่างของมนุษย์เพื่อแสวงหาความสุขและความเพลิดเพลินจากแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือนเป็นการช่วยผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าและความเครียด ทำให้สุขภาพทางกายและจิตใจสดชื่นดีขึ้น พร้อมทั้งจะกลับไปเผชิญกับการกิจต่างๆ และการดำรงชีวิตที่จำเจได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. การท่องเที่ยวเปิดโอกาสให้มีการศึกษาเรียนรู้ประสบการณ์ความแปลกใหม่ตลอดเวลา การเดินทาง ช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิตในด้านต่างๆ และเข้าใจสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือนดีขึ้น ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มจิตสำนึกที่มีต่อสิ่งแวดล้อม
3. หากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวมีระบบที่ดี จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณโดยรอบได้ ซึ่งเรื่องนี้ในอดีตไม่ได้สนใจกันมากนัก จนกระทั่งกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับโลกได้เข้ามามีบทบาทในประเทศไทย หลายฝ่ายเริ่มมองเห็นคุณค่าของการท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้นตามลำดับ
4. การท่องเที่ยวเป็นกลไกธรรมชาติที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น เปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้วัฒนธรรมของแต่ละฝ่ายดีขึ้น และนำไปสู่ความเข้าใจและมิตรภาพที่ดีต่อกัน
5. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้การไหลเวียนของเศรษฐกิจและการจ้างงานทั้งในระดับท้องถิ่นภูมิภาคและประเทศโดยรวม

#### การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นทางการเรียนรู้วิถีเกษตรกรรมของชาวชนบท โดยเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ด้านการเกษตรและวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และเป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดการเรียนรู้ทำให้เกิดประโยชน์ก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน และตัวเกษตรกร การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและผล กระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อม

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยง เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จ และเพลิดเพลินใน

สวนเกษตร ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษา สภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

### แนวคิดการท่องเที่ยวเกษตร (Agro Tourism)

การท่องเที่ยวเกษตร (Agro Tourism) ถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของ “Soft tourism” ที่มุ่งเน้น การรักษาสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของประชาชนในชนบทไว้ นอกจากนี้ยัง เป็นการท่องเที่ยวที่เป็นการผสมผสานระหว่างการนำวิถีชีวิตของประชาชนในชนบทไว้ นอกจากนี้ ยังเป็นการผสมผสานระหว่างการนำวิถีชีวิตการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียมประเพณี ความเป็นอยู่ของชาวชนบท รูปแบบของกิจกรรมและการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่มีความ หลากหลาย รวมทั้งทัศนียภาพของธรรมชาติอันงดงามมาจัดให้เกษตรกรหรือชุมชนเกษตร มีส่วน ร่วมในการบริหารจัดการโยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวชมชนบทเกษตร เพื่อได้สัมผัส กับธรรมชาติ เรียนรู้วิถีชีวิต ชนบทธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและได้ศึกษาการเกษตรบนพื้นที่ จริง พร้อมทั้งยังได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตร ก่อให้เกิดความรู้ ทักษะและประสบการณ์ โดยยึดหลักแห่งการเคารพในระบบนิเวศและยังเป็นการอนุรักษ์การเกษตรให้คงอยู่ (ญาณิกรณ์ , 2549)

### ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรแต่ละแห่งจะมีกิจกรรมที่จะให้บริการนักท่องเที่ยวหลาย ๆ กิจกรรม แล้วแต่สภาพจุดท่องเที่ยวเชิงเกษตรแต่ละแห่ง ได้แก่

- 1) ประเภทนักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมระยะสั้น ได้แก่ การเข้าชมสวนเกษตร โดยนักท่องเที่ยว อาจเก็บผลผลิตในสวนหรือซื้อผลผลิตโดยเลือกเก็บได้และทำกิจกรรมพื้นบ้านระยะสั้นร่วมกับ ชาวบ้าน เช่น ซี่ควาย นั่งเกวียน และอื่น ๆ
- 2) ประเภทให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้าน การให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้านเพื่อ ศึกษา และสัมผัสกับชีวิตของชาวชนบทเกษตรโดยนักท่องเที่ยวจะได้รับบริการที่อบอุ่น ปลอดภัย สะดวกและสะอาด
- 3) ประเภทอบรมให้ความรู้เกษตรแผนใหม่และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน การทำ การเกษตรแผนใหม่ เช่น การปลูกและการดูแลรักษา การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร อาจมี การให้ใบประกาศนียบัตรด้วย การเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การศึกษาแมลงที่มีประโยชน์ พืชผักพื้นเมืองที่กินได้ การทำน้ำตาลมะพร้าวและน้ำตาลโตนด ฯลฯ
- 4) ประเภทจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตรสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านของเกษตรกรของ ใช้และของที่ระลึกต่าง ๆ ผลไม้สด ดอกไม้สด เมล็ดพันธุ์พืชที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวซื้อไปปลูก

5) ประเภทให้ลู่ทางธุรกิจ ช่วงที่ธุรกิจอื่น ๆ ประสบปัญหาจากธุรกิจตกต่ำ ให้นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อหาลู่ทางในการทำธุรกิจเกี่ยวกับการเกษตร เพราะเป็นธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนเร็ว การท่องเที่ยวในลักษณะนี้นอกจากจะช่วยเอื้อประโยชน์ให้แก่เกษตรกรแล้วยังเป็นหนทางที่ช่วยภาคเอกชนที่รับผลกระทบจากสภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันอีกด้วย (สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง 2552)

### รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง (2552) ได้แบ่ง รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

1) แบบกิจกรรมรายบุคคล ได้แก่ การนำเที่ยวชมสวนของเกษตรกรรายบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เช่น สวนทุเรียน มังคุด สวนไม้ดอกไม้ประดับ หรือแม้แต่ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้ผู้เยี่ยมชมจะได้รับความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิต การจัดการ การตลาดแล้วยังสามารถซื้อผลผลิตต่าง ๆ ที่ทางสวนจัดขึ้นอีกด้วย

2) กิจกรรมการท่องเที่ยวตามฤดูกาลหรือเทศกาล เช่น การจัดงานวันทุเรียนโลก งานวันเงาะโรงเรียน ฟุ้งทานตะวันบาน ฟุ้งดอกปทุมมา ซึ่งการท่องเที่ยวแบบนี้จะมีขึ้นเฉพาะในช่วงที่มีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการเกษตรเท่านั้น

3) กิจกรรมการท่องเที่ยวตามชุมชนหรือหมู่บ้านเกษตรกร ซึ่งเกษตรกรในชุมชน ร่วมกันจัดตั้งบริหาร และจัดการท่องเที่ยว โดยกรมส่งเสริมการเกษตรให้ความร่วมมือสนับสนุนในการจัดทำโครงสร้างทางกายภาพ การจัดภูมิทัศน์ การให้แนวความคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับพื้นที่และความสามารถของเกษตรกรในชุมชน

ในส่วนรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2543) ได้จำแนกออกเป็น 4 ประเภท คือ

1) แหล่งท่องเที่ยวเกษตรในแหล่งท่องเที่ยวหลัก เป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวประกอบในแหล่งท่องเที่ยวหลัก ใช้สำหรับการท่องเที่ยวช่วงสั้นๆ โดยวางเป้าหมายการตลาดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่เข้าท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหลักในกรณีนี้แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม่จำเป็นต้องมีศักยภาพสูงหรือมีขนาดใหญ่ แต่เนื่องจากตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมมากคือ ตลาดเกษตร ส่วนประกอบอื่นจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวช่วงสั้นๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวในจุดหมายหลักอย่างพึงพอใจกับการท่องเที่ยวมากขึ้น

2) ย่านเกษตรหรือพื้นที่เกษตร เป็นรูปแบบการพัฒนาที่ต้องการสร้างชื่อเสียงและเป็นจุดหมายการเดินทาง เนื่องจากพื้นที่เกษตรมีขนาดใหญ่และเป็นเกษตรที่มีความดึงดูดใจสูง เช่น

พื้นที่ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จ.สมุทรสงคราม แหล่งผลิตนม จ.เพชรบุรี เป็นต้น ในการพัฒนาตามรูปแบบนี้จะมีตลาดเฉพาะ รวมถึงนักท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวประเภทนี้ต้องการทัศนศึกษาจึงพัฒนาแหล่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีความสมบูรณ์

3) จุดเชื่อมโยงหรือเส้นทาง เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีศักยภาพเป็นจุดท่องเที่ยวและเป็นที่ตั้งกระจายทั่วไป ซึ่งอาจไม่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเป้าหมายการเดินทาง จึงกำหนดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในโครงข่ายการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นตลาดเกษตรกร หรือแหล่งผลิตทางการเกษตรที่มีความน่าสนใจได้ ในการพัฒนาจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างชื่อเสียงสินค้าเกษตร การขาย ผลผลิตหรือจัดเป็นที่พักขึ้นอยู่กับความเหมาะสม โดยดึงตลาดที่เดินทางท่องเที่ยวผ่าน

4) แหล่งเฉพาะ เป็นกรณีที่แหล่งเกษตรจัดเป็นจุด/พื้นที่ที่มีลักษณะและมีความดึงดูดใจสูง เช่น การเกษตรที่เป็นปรากฏการณ์ทางเกษตรหรือเป็นแหล่งผลิตเกษตรที่หายาก เช่น ผลิตไวน์

### กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรแต่ละแห่งจะมีกิจกรรมที่จะให้บริการนักท่องเที่ยวหลายๆ กิจกรรม แล้วแต่สภาพจุดท่องเที่ยวเชิงเกษตรแต่ละแห่ง ได้แก่

1) ประเภทนักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมระยะสั้น ได้แก่ การเข้าชมสวนเกษตร โดยนักท่องเที่ยวอาจเก็บผลผลิตในสวนหรือซื้อผลผลิตโดยเลือกเก็บได้ และทำกิจกรรมพื้นบ้านระยะสั้น ร่วมกับชาวบ้าน เช่น ซี่ควาย นึ่งเกวียน และอื่น ๆ

2) ประเภทให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้าน การให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้านเพื่อศึกษาและสัมผัสกับชีวิตของชาวชนบทเกษตรโดยนักท่องเที่ยวจะได้รับบริการที่อบอุ่น ปลอดภัย สะดวกและสะอาด

3) ประเภทอบรมให้ความรู้เกษตรแผนใหม่และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน การทำการเกษตรแผนใหม่ เช่น การปลูกและการดูแลรักษา การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร อาจมีการให้ใบประกาศนียบัตรด้วย การเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การศึกษาแมลงที่มีประโยชน์ พืชผักพื้นเมืองที่กินได้ การทำน้ำตาลมะพร้าวและน้ำตาลโตนด ฯลฯ

4) ประเภทจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตรสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านของเกษตรกรของใช้และของที่ระลึกต่าง ๆ ผลไม้สด ดอกไม้สด เมล็ดพันธุ์พืชที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวซื้อไปปลูก

5) ประเภทให้ลู่ทางธุรกิจ ช่วงที่ธุรกิจอื่น ๆ ประสบปัญหาจากธุรกิจตกต่ำ ให้นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อหาลู่ทางในการทำธุรกิจเกี่ยวกับการเกษตร เพราะเป็นธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนเร็ว การท่องเที่ยวในลักษณะนี้นอกจากจะช่วยเอื้อประโยชน์ให้แก่เกษตรกรแล้วยังเป็น

หนทางที่ช่วยภาคเอกชนที่รับผลกระทบจากสภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันอีกด้านหนึ่ง (สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง 2552)

### การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism) จะต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ของบุคคลทั้ง 3 กลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องกัน คือ เจ้าของสวน ผู้จัดนำเที่ยวรวมถึงมัคคุเทศก์และนักท่องเที่ยวที่ต่างกลุ่ม จะต้องรู้วิธีการจัดการอย่างมีระบบเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน

#### 1) แนวทางบริหารจัดการของเจ้าของสวน

- 1.1) เตรียมสถานที่ที่เยี่ยมชมควรเป็นเส้นทางวงรอบเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็น
- 1.2) หากมีมุมสาธิตได้ ควรจัดเจ้าหน้าที่เตรียมการสาธิตให้ชม
- 1.3) มีมัคคุเทศก์นำชมสวน สามารถอธิบายได้ดีเท่ากับหรือมากกว่าเจ้าของสวน (มีเกร็ดความรู้ มีการเปรียบเทียบ)
- 1.4) จัดมุมสถานที่พักผ่อน จัดมุมบริการอาหารและเครื่องดื่มจำหน่าย (โดยอาจขอให้เพื่อนบ้านบริการแทน เพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ) มุมนี้จำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าของที่ระลึกด้วย ทั้งของในสวนและของเพื่อนบ้านใกล้เคียง
- 1.5) จัดเตรียมอุปกรณ์ที่ทิ้งขยะ แยกเปียกและแห้ง
- 1.6) มีบริการห้องสุขาที่สะอาด (อาจมีกล่องรับเงินบริการ เพื่อให้ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลได้รับผลประโยชน์)

#### 2) แนวทางบริหารจัดการของผู้ประกอบการนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์

- 2.1) ต้องรอบรู้สถานที่/สวนแห่งนั้นอย่างละเอียด เพื่อให้ข้อมูลในการตัดสินใจและการเตรียมตัวแก่นักท่องเที่ยวได้
- 2.2) รู้ข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามในการเที่ยวสวนเกษตร และถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจก่อนเดินทาง
- 2.3) หลังจากนำเที่ยวชมแล้ว ควรหาเวลาให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สัก 15-20 นาที ระหว่างการเดินทางกลับ หรือเป็นการประเมินผลการชมสวนนั้นๆ เพื่อนำไปปรับปรุงได้

#### 3) แนวทางการเตรียมตัวไปท่องเที่ยวเชิงเกษตรของนักท่องเที่ยว

- 3.1) เป็นผู้ที่สนใจการทำสวนเกษตรแต่ละสาขาที่จะไปชม
- 3.2) มีการเตรียมตัวเดินทาง และเตรียมอุปกรณ์ของที่ใช้ตามที่ผู้จัดรายการนำเที่ยวแนะนำ
- 3.3) หากมีความชอบถ่ายภาพเป็นที่ระลึกแล้ว ควรเตรียมกล้องและฟิล์มไปให้

มากพอ เหลือใช้ดีกว่าไม่พอ

3.4) ปฏิบัติตามข้อเสนอแนะและข้อห้ามของแต่ละสถานที่ระดับพื้นที่และธรรมชาติรอบด้านนั้นมีความอ่อนไหวและเปราะบาง มีโอกาสติดเชื้อโรคจากผู้ที่ไปเยือนได้ ในทำนองเดียวกัน หากนักท่องเที่ยวบางคนเป็นภูมิแพ้ต่อยาฆ่าแมลงง่ายก็ควรต้องระมัดระวังเช่นกัน โดยเฉพาะในช่วงที่เจ้าของสวนฉีดยาป้องกันแมลงและเชื้อราที่ทำลายต้นพืช

3.5) มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม เพื่อให้สถานที่ท่องเที่ยวที่ไปเยือนมีสภาพแวดล้อมที่ดี สะอาด และสวยงาม

ผลจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนับว่าเป็นการสร้างรายได้โดยตรงให้กับเกษตรกรผู้เป็นเจ้าของหรือผู้ผลิต นักท่องเที่ยวเดินทางเยี่ยมชมแล้ว ยังได้ซื้อผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่เกษตรกรได้จัดทำในอาชีพปกติ เช่น

1) สามารถจำหน่ายต้นอ่อนและเมล็ดพันธุ์ เพื่อนักท่องเที่ยวซื้อกลับไปทดลองปลูกหรือไม่ บางคนอาจนำไปขยายอาชีพเสริมต่อ เป็นเกษตรกรใหม่เพิ่มขึ้น เป็นการสร้างงานสร้างอาชีพใหม่ได้

2) สามารถขายผลผลิตที่เก็บได้ส่งให้กับนักท่องเที่ยวโดยตรง ช่วยขยายตลาดขายปลีก และขายส่งให้กับเกษตรกรได้

3) ผลผลิตบางชนิดที่จำหน่ายสดไม่ทันสามารถแปรรูปเป็นผลผลิตอีกรูปแบบหนึ่ง จัดทำเป็นของแห้ง เป็นการถนอมอาหาร จำหน่ายให้นักท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่เพิ่มพูนจากเดิม

4) มีส่วนแนะนำธุรกิจการเกษตรเพิ่มขึ้นนักท่องเที่ยวและเกษตรกรที่ได้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิด สามารถช่วยขยายผลจากการทำการเกษตรต่อไปทางธุรกิจอื่นๆ ได้อีก นับเป็นการสร้างงานสร้างอาชีพเพิ่มขึ้น อาทิ การทำธุรกิจผลไม้สดกับเครื่องจักรสาน เครื่องบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

5) การจัดการท่องเที่ยวแวะพัก ชมสวนเกษตร ยังทำให้เพื่อนบ้านสามารถขายสินค้า ทั้งจากสวนเกษตร และสินค้าจำพวกอาหาร เครื่องดื่มได้เพิ่มขึ้น (สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2552)

### ข้อดีของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลดีทั้งในแง่เศรษฐกิจและสังคมของประเทศในหลายๆ ด้าน เช่น

- ทำให้เกษตรกรมีรายได้จากการให้บริการการท่องเที่ยวและการจัดจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรต่างๆ ให้กับนักท่องเที่ยว เป็นการช่วยกระจายรายได้สู่ชุมชนและท้องถิ่นระดับรากหญ้า ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ และยังช่วยสร้างกระแสการไหลเวียน ของเงินตราภายในประเทศอีกด้วย เมื่อเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวนอกเหนือจากการประกอบอาชีพหลักคือเกษตรกรรมแล้ว ย่อมจะส่งผลดีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรเอง อีก

ทั้งยังเป็น การช่วยยกระดับและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้ดีขึ้น นับว่าเป็นขบวนการ เสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนและ ท้องถิ่นได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งรายได้ จากการ ท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นอาจถือได้ว่าเป็นแหล่งรายได้เสริมที่สำคัญของเกษตรกรในยามที่ผลผลิต จากภาคการเกษตร ตกต่ำในบางปีได้อีกด้วย

- ช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจและหวงแหนในอาชีพดั้งเดิมของเกษตรกร ทำให้เกษตรกร และลูกหลานรู้สึกความภาคภูมิใจในอาชีพการเกษตรของตนเอง จากเดิมที่อาชีพเกษตรกรรม ไม่ได้รับความสนใจจากลูกหลานเนื่องจากเป็นอาชีพที่ต้องทำงานหนัก เหนื่อยและมีรายได้น้อย เทียบไม่ได้กับอาชีพนอกภาคการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพในภาคอุตสาหกรรมและการ บริการ นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังช่วยอนุรักษ์และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและ วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดงามเอาไว้ อีกทั้งยังเป็น การช่วยสืบทอดอาชีพดั้งเดิมของคนไทยไว้ให้เป็น มรดกทางวัฒนธรรมของประเทศสืบต่อไป

- โครงการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบางพื้นที่จะมีการจัดตั้งองค์กรท้องถิ่นซึ่งจะเปิด โอกาสให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตนเอง ทำให้เกิดความเข้มแข็งใน ชุมชนและร่วมกันในการบริหารงานภายในท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็น การช่วยส่งเสริมพัฒนา กลุ่ม เกษตรกรและทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นให้มีการเรียนรู้และทำงานร่วมกันในด้านต่างๆ

- การท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้โอกาสนักท่องเที่ยวได้สัมผัสได้เรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของ เกษตรกรอย่างใกล้ชิด มีโอกาสได้เห็นความงดงามตามธรรมชาติ ความเขียวขจีของเรือสวนไร ไรนา และความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณธัญญาหารของเมืองไทย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเมืองไทยเรา นั้นเป็นแหล่งผลิตอาหารและผลไม้ที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลกก็ว่าได้ นักท่องเที่ยวจะได้รับความ เพลิดเพลินและ การพักผ่อนหย่อนใจกับกิจกรรมการเกษตรต่างๆและยังได้เรียนรู้และซึมซับภูมิ ปัญญาท้องถิ่นของพี่น้องเกษตรกรชาวไทยที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่างๆผสมผสานกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษได้อย่างลงตัวและไม่แพ้ชาติใดในโลก

- ช่วยก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ระหว่างนักท่องเที่ยว (คนต่างถิ่น) กับเกษตรกร (คนท้องถิ่น) ได้เป็นอย่างดีในการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยน ความรู้ ความคิดเห็น ทักษะและ ประสบการณ์ต่างๆระหว่างกัน และยังช่วยลดช่องว่างระหว่างคนเมืองกับคนชนบท ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็น การช่วยปลูกจิตสำนึกที่ดีให้กับนักท่องเที่ยวให้มีความเข้าใจในอาชีพ เกษตรกรรม ได้พบเห็น ได้เข้าใจปัญหา อุปสรรค ตลอดจนความยากลำบากของเกษตรกรในการ ประกอบอาชีพและการดำรงชีพ

- และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นยังช่วยส่งเสริมและขยายแหล่งท่องเที่ยวในเมืองไทยให้มี มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้คนไทยได้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆและหันกลับมาเที่ยวภายในประเทศ กันมากขึ้น ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นอาจถือได้ว่าเป็นการสร้างทางเลือกใหม่ในการท่องเที่ยว

และยังสอดคล้อง กับกระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันที่ให้ความสนใจและนิยมการเดินทางท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติกันมากขึ้น

จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกอีกรูปแบบหนึ่งที่นักท่องเที่ยวนอกจากจะได้รับความรู้ ความเพลิดเพลินและประสบการณ์โดยตรงจากเกษตรกรแล้ว ยังได้สัมผัสและเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมท้องถิ่นและเทคโนโลยีทางการเกษตรต่างๆ อีกทั้งยังเป็นการช่วยกระจายรายได้โดยตรงสู่เกษตรกร เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี และที่สำคัญการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นยังช่วยให้คนไทยหันกลับ มาเที่ยวเมืองไทย ให้มากขึ้นในมุมมองที่ไม่เคยเห็นหรือสัมผัส มาก่อนกับอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษไทย (อัศวิน แสงพิบูล, 2552)

### **แนวทางการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**

แผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ กำหนดไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีองค์ประกอบหลักสำคัญที่สำคัญ 4 ประการ คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการจัดการ องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ และองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับองค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยว การบริการ การบริหารจัดการ และการตลาด (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544) และอุไรพรธณ (2544) ได้ศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาชุมชนบ้านทุ่งสูง จังหวัดกระบี่ กำหนดปัจจัยที่บ่งชี้ถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 4 กลุ่ม คือ ปัจจัยด้านลักษณะพื้นที่ ปัจจัยด้านการจัดการ สิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านกิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านองค์กรชุมชน

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2542) จัดทำโครงการศึกษาแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน แพร่ โดยการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวจากวิธีการให้น้ำหนักแก่ปัจจัย (weighting score method) แต่ในการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภทนั้นจะไม่ได้กำหนดค่าน้ำหนักตายตัว เพราะแหล่งท่องเที่ยวประเภทเดียวกัน อาจไม่มีองค์ประกอบหรือปัจจัยย่อยที่สามารถบ่งชี้ว่าแหล่งท่องเที่ยวนั้นมีศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวเท่า นั้น

การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณชุมชนอำเภอประจันตคาม ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยว โดย ศิริ (2543) ให้ความหมายและแบ่งประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวไว้ว่า คือ สิ่งดึงดูดใจที่ก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว และแบ่งออกเป็น 3 ประเภท

1) ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สถานภาพทางกายภาพของธรรมชาติที่มีความสวยงามหรือน่าสนใจ เช่น ป่าไม้ ภูเขา สัตว์ป่า น้ำตก ถ้ำ ทะเล ปะการัง เกาะ เป็นต้น

2) ทรัพยากรประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุและศาสนา หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ และเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เอง ซึ่งอาจจะเป็นการสร้างในอดีตหรือปัจจุบันก็ได้ เช่น พระราชวัง วัด วิหาร อุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเมือง เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

3) ทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมที่ประพฤติปฏิบัติ ยึดถือ และสืบทอดกันมา ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดให้เที่ยวเที่ยว เช่น สภาพการดำรงชีวิตของประชาชนริมคลองตลาดน้ำ วิถีชีวิตของชนพื้นเมือง ศูนย์วัฒนธรรมการแสดงสินค้าพื้นบ้าน **เขื่อน**

ศักยภาพของทรัพยากรนันทนาการ (recreation resource potential) เป็นตัวบ่งชี้ถึงความสามารถของทรัพยากรต่างๆ ในการรองรับกิจกรรมนันทนาการ การบริการ และการพัฒนาพื้นที่เพื่อตอบสนองความต้องการด้านนันทนาการ ตลอดจนเสริมสร้างประสบการณ์ นันทนาการที่ดีมีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน โดยศักยภาพของทรัพยากรนันทนาการสามารถประเมินในลักษณะภาพรวมทั่วไปสำหรับนันทนาการหรือการท่องเที่ยวแบบธรรมชาติ และการประเมินสำหรับกิจกรรมนันทนาการเฉพาะประเภท (ดรรชนี, 2540)

### การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในครั้งนี้ได้ยึดตามกรอบแล ะแนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่

1) ศักยภาพความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ความสามารถในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่โดยยึดตามหลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2) การจัดการเพื่อให้เกิดความยั่งยืน หมายถึง ความสามารถในการควบคุม ดูแล การดำเนินงาน การจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3) การสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม

- การสร้างจิตสำนึก หมายถึง การกระทำที่ก่อให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ สนใจ ใส่ใจ และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

- การให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับองค์ประกอบของแหล่งธรรมชาติและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชน/ชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในการเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้นๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่นจาก

หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 4 องค์ประกอบ จึงได้นำหลักการดังกล่าวมาพิจารณา กำหนดดัชนีชี้วัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

### **ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**

ในการประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ องค์ประกอบในเรื่องของศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในการที่จะจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นว่ามีความสำคัญที่สุด ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรจะเป็นแหล่งธรรมชาติที่สามารถก่อให้เกิดความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ อาจจะมีเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติหรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ นอกจากนี้ การคำนึงถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งธรรมชาติ จากแนวคิดดังกล่าวศักยภาพของแหล่งธรรมชาติในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงสามารถสรุปดัชนีมาตรฐานคุณภาพได้ 4 ดัชนี ได้แก่

- แหล่งธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้
- มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ
- แหล่งธรรมชาติมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว

### **การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน**

การประเมินมาตรฐานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนจะต้องพิจารณาการจัดการใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้ประโยชน์ในแหล่งท่องเที่ยว โดยอาศัยหลักการจำแนกเขตการจัดการและการประเมินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ด้านการบริการนักท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น และด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว จากแนวคิดดังกล่าวองค์ประกอบนี้จึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ดัชนี ได้แก่

- การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของตัวแหล่งท่องเที่ยว
- การจัดการด้านบริการนักท่องเที่ยว
- การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
- การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว

### การจัดการด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก

การจัดการด้านการเรียนรู้และการสร้างจิตสำนึกจะพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งองค์ประกอบนี้ประกอบด้วย 4 ดัชนี ได้แก่

- มีศูนย์บริการที่ให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว
- มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในด้านการประหยัดพลังงานและการกำจัดของเสียอย่างถูกวิธี
- มีการให้ความรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์กับพนักงานนำเที่ยวนักท่องเที่ยว และชุมชนที่อยู่โดยรอบพื้นที่
- มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศและการอนุรักษ์ให้บริการด้านความรู้แก่นักท่องเที่ยวผู้ประกอบการท่องเที่ยวและชุมชน

### การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว

การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ เป็นการช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกด้วย องค์ประกอบนี้ประกอบด้วย 2 ดัชนี ได้แก่

- ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
- ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว แบ่งขั้นตอนในการประเมินออกเป็น 2 ขั้นตอนได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การประเมินด้านที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว

เป็นการประเมินว่าพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการพิจารณาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ ซึ่งถ้าพื้นที่ที่ทำการประเมินขาดคุณสมบัติในข้อใดข้อหนึ่งนั้น แสดงว่าพื้นที่นั้นไม่สมควรจะพิจารณาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยข้อกำหนดในด้านที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วย

- เป็นพื้นที่ธรรมชาติ หรือเป็นพื้นที่ที่ยังคงความเป็นธรรมชาติที่มีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง

• การใช้พื้นที่ไม่ขัดต่อกฎหมายพื้นที่ที่ขอรับการประเมินจะต้องผ่านข้อกำหนดทั้ง 2 หัวข้อ จึงจะเข้าสู่การประเมินในขั้นตอนต่อไป คือ การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การประเมินในขั้นตอนนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณีตามลักษณะการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ธรรมชาติ ได้แก่

กรณีที่ 1 การประเมินแหล่งธรรมชาติที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

กรณีที่ 2 การประเมินแหล่งธรรมชาติที่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

แหล่งธรรมชาติที่ยังไม่มีการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวหรือจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในกรณีที่ได้รับผิดชอบดูแลพื้นที่นั้นมีความประสงค์ที่จะทราบว่าพื้นที่ของตนมีความเหมาะสมหรือมีศักยภาพในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ ก็สามารถที่จะนำแบบประเมินไปใช้ประเมินพื้นที่ธรรมชาติได้ โดยทำการประเมินเฉพาะองค์ประกอบด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งประกอบด้วย 4 ดัชนี ได้แก่

ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คะแนน

1. จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ	10
2. ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ	10
3. ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ	10
4. ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว	10
รวม	40

ทั้งนี้ ดัชนีแต่ละข้อจะมีค่าคะแนนเท่ากับ 10 คะแนน ซึ่งแหล่งธรรมชาติที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีคุณสมบัติขององค์ประกอบนี้ไม่ต่ำกว่า 2 ข้อ หรือได้คะแนนไม่ต่ำกว่า 20 คะแนน หรือได้คะแนนร้อยละ 50 ขึ้นไป แต่ถ้าแหล่งธรรมชาติมีคุณสมบัติต่ำกว่า 2 ข้อ หรือได้คะแนนต่ำกว่า 20 คะแนน แสดงว่า พื้นที่นั้นขาดความเหมาะสมหรือศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กรณีที่ 2 การประเมินแหล่งธรรมชาติที่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

แหล่งธรรมชาติที่มีการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวหรือจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวอยู่ในปัจจุบัน ถ้าประสงค์จะขอรับการประเมินจะต้องทำการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 4 องค์ประกอบ โดยการให้คะแนนจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้าน

ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากที่สุด รายละเอียดของค่าคะแนนเต็มในแต่ละองค์ประกอบ ได้แก่

องค์ประกอบในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คะแนน	
1. ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	40
2. การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน	20
3. การจัดการด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก	20
4. การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว	20
รวม	100

วิธีการให้คะแนน

ในการให้คะแนนจะมี 2 ลักษณะวิธีคือ

วิธีที่ 1 การให้คะแนนโดยพิจารณาว่าแหล่งท่องเที่ยว มีคุณสมบัติตรงกับดัชนีชี้วัดข้อใดมากที่สุดและจะให้ค่าคะแนนในข้อที่เห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวควรได้ในข้อนั้นเพียงข้อเดียว ทั้งนี้จะมีค่าการให้คะแนนตั้งแต่ 0 คะแนน ถึง 5 คะแนน โดยให้ผู้ประเมินทำเครื่องหมาย  รอบหมายเลขที่ต้องการในช่องคะแนน (A)

การให้คะแนนแบบวิธีที่ 1

1.1 จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ คะแนน (A)

- แหล่งธรรมชาติไม่มี สัตว์ พืช หรือธรณีสัณฐานประเภทใดที่เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว (0)
- แหล่งธรรมชาติมีสัตว์ พืช หรือธรณีสัณฐาน เป็นประเภทที่สามารถพบได้ทั่วไปในประเทศไทย (1)
- แหล่งธรรมชาติมีสัตว์ พืช หรือธรณีสัณฐานที่พบได้ในแหล่งธรรมชาติบางแห่งในประเทศไทย (2)
- แหล่งธรรมชาติมีสัตว์ พืช หรือ ธรณีสัณฐานประเภทที่พบน้อยแห่งในประเทศไทย แต่โอกาสที่จะพบเห็นมีน้อย (3)
- แหล่งธรรมชาติมีสัตว์ พืช หรือธรณีสัณฐานประเภทที่พบน้อยแห่งในประเทศไทย และโอกาสที่จะพบเห็นมีปานกลาง (4)
- แหล่งธรรมชาติมีสัตว์ พืช หรือธรณีสัณฐานประเภทที่พบน้อยแห่งในประเทศไทย แต่โอกาสที่จะพบเห็นมีมาก และนักท่องเที่ยวมีความประสงค์ที่จะไปชมสิ่งดังกล่าว (5)

ตัวอย่างการให้คะแนนในดัชนีชี้วัด หัวข้อ **จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ** ประเมินได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น มีคุณสมบัติตรงกับข้อ “แหล่งธรรมชาติมีสัตว์ พืชหรือธรณีสัณฐานประเภทที่พบน้อยแห่งในประเทศไทย แต่โอกาสที่จะพบเห็นมีมาก และนักท่องเที่ยวมีความประสงค์ที่จะไปชมสิ่งดังกล่าว” ซึ่งมีค่าคะแนนเท่ากับ 5

## แบบวิธีที่ 2

4.1 ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

หากไม่มีคุณสมบัติตรง ให้ 0 คะแนน หากมีคุณสมบัติตรง ให้ 1 คะแนน

- มีตัวแทนของชุมชนในการวางแผนหรือบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ท่องเที่ยว
- ชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น
- กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น
- มีการก่อตั้งองค์กรหรือโครงการอนุรักษ์ต่างๆ ที่เกิดจากท้องถิ่นซึ่งมีบทบาทต่อการ

จัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตัวอย่างการให้คะแนนในดัชนีชี้วัด หัวข้อ ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ประเมินได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น มีคุณสมบัติตรง 3 ข้อ (ข้อ 1, 2 และ 5) โดยแต่ละข้อมีค่าเท่ากับ 1 คะแนน ฉะนั้น การประเมินในดัชนีชี้วัดนี้ได้ 30 คะแนน

วิธีการคิดคะแนน

ค่าน้ำหนัก

ค่าน้ำหนัก มี 2 ค่า คือ 2 และ 1 โดยค่าน้ำหนัก 2 จะใช้ในองค์ประกอบข้อที่ 1 (ความมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ) และองค์ประกอบข้อที่ 4 (การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว) ส่วนค่าน้ำหนัก 1 จะใช้ในองค์ประกอบข้อที่ 2 (การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน) และองค์ประกอบข้อที่ 3 (การจัดการด้านการศึกษาและสร้างจิตสำนึก)

การคิดคะแนน

นำคะแนนคูณกับค่าน้ำหนัก จะได้เป็นค่าคะแนน

$$\text{ค่าคะแนน} = \text{คะแนน} \times \text{ค่าน้ำหนัก}$$

## กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (Analysis Hierarchy Process: AHP)

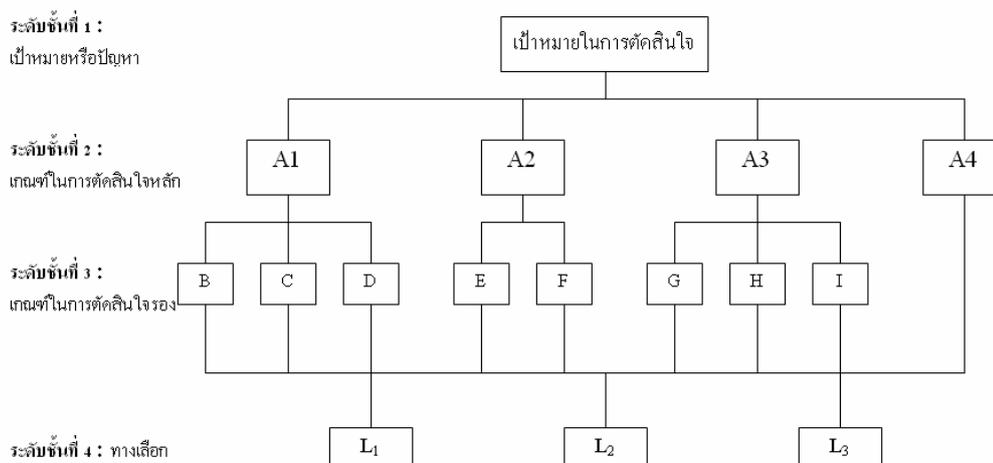
กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ เป็นกระบวนการที่ใช้ในการ “วัดค่าระดับ” ของการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และให้ผลการตัดสินใจที่ถูกต้องตรงกับเป้าหมายของการตัดสินใจได้มากที่สุด กระบวนการที่วอร์นได้รับการคิดค้นเมื่อปลายทศวรรษที่ 1970 โดยศาสตราจารย์ Thomas Saaty แห่งมหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย ตั้งแต่กระบวนการนี้ได้รับการคิดค้นขึ้นมา ก็มีการนำไปประยุกต์ใช้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจต่างๆ มากมาย เช่น การตัดสินใจเกี่ยวกับ การดำเนินงานทางธุรกิจ ได้แก่ การสั่งซื้อวัตถุดิบ การเลือกสถานที่ในการประกอบกิจการกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาด ฯลฯ รวมถึงการประยุกต์ใช้ในเรื่องของการบริหารทรัพยากรบุคคลในองค์กร เช่น การจัดลำดับความสามารถของพนักงาน การประเมินทางเลือกของสายอาชีพ การสำรวจทัศนคติของพนักงาน ฯลฯ ซึ่งจุดเด่นของกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ มีดังนี้

- ให้ผลการสำรวจน่าเชื่อถือกว่าวิธีอื่นๆ เนื่องจากใช้วิธีการเปรียบเทียบเชิงคู่ในการตัดสินใจก่อนที่จะลงมือตอบคำถาม
- มีโครงสร้างที่เป็นแผนภูมิลำดับชั้น เลียนแบบกระบวนการความคิดของมนุษย์ ทำให้ง่ายต่อการใช้และการทำความเข้าใจ
- ผลลัพธ์ที่ได้เป็นปริมาณตัวเลข ทำให้ง่ายต่อการจัดลำดับความสำคัญและยังสามารถนำผลลัพธ์ดังกล่าวไปเปรียบเทียบ (Benchmarking) กับหน่วยงานอื่นๆ ได้
- สามารถจัดการตัดสินใจแบบมีอคติหรือลำเอียงออกไปได้
- ใช้ได้ทั้งกับการตัดสินใจแบบคนเดียวและแบบที่เป็นกลุ่มหรือหมู่คณะ
- ก่อให้เกิดการประนีประนอมและการสร้างประชาคมติ
- ไม่จำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญพิเศษมาคอยควบคุม

## ขั้นตอนการตัดสินใจโดยใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์

AHP (Analysis Hierarchy Process) เป็นกระบวนการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพมาก เริ่มต้นด้วยการเปรียบเทียบ “ความสำคัญ” ของเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจ เพื่อหา “น้ำหนัก” ของแต่ละเกณฑ์ก่อน หลังจากนั้นจึงนำ “ทางเลือก” ที่มีทั้งหมดมาประเมินผ่านเกณฑ์ดังกล่าว เพื่อจัดลำดับความสำคัญของแต่ละทางเลือก โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติดังนี้

1. สร้างแผนภูมิลำดับชั้นหรือแบบจำลองของการตัดสินใจ โดยมีรายละเอียดดังนี้



## ภาพที่ 2.1 แผนภูมิลำดับชั้นหรือแบบจำลองของการตัดสินใจ

ที่มา : สุธรรม อรุณ (มปป.)

ภาพที่ 2.1 เป็นการแสดงแบบจำลองหรือแผนภูมิลำดับชั้นของ “กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์” ซึ่งเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ช่วยในการตัดสินใจ โครงสร้างของแผนภูมินี้ประกอบไปด้วย “องค์ประกอบ” หรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจต่างๆ แผนภูมินี้มีลักษณะเป็นระดับชั้น จำนวนของลำดับชั้นจะขึ้นอยู่กับความซับซ้อนของการตัดสินใจ ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

ระดับชั้นที่ 1 หรือระดับบนสุด แสดงจุดโฟกัสหรือเป้าหมายของการตัดสินใจ

ระดับชั้นที่ 2 แสดงถึงเกณฑ์การตัดสินใจหลัก ที่มีผลต่อเป้าหมายในการตัดสินใจนั้น

ระดับชั้นที่ 3 ลงมา แสดงถึงเกณฑ์ย่อยของการตัดสินใจ ซึ่งจะมีจำนวนเท่าไรนั้น ขึ้นอยู่กับความชัดเจนของเกณฑ์หลัก (อาจไม่จำเป็นต้องมี ถ้าเกณฑ์หลักมีความชัดเจนเพียงพอ)

ส่วนระดับชั้นล่างสุด หรือระดับชั้นสุดท้าย คือทางเลือกที่เราจะนำมาพิจารณาผ่านเกณฑ์การตัดสินใจตามที่เรากำหนดไว้

2. การให้น้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์การประเมิน เนื่องจากเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจ แต่ละเกณฑ์นั้น มีความสำคัญต่อเป้าหมายในการตัดสินใจไม่เท่ากัน ดังนั้น จึงจำเป็นที่เราจะต้องหาน้ำหนัก “ความสำคัญ” ของแต่ละเกณฑ์ก่อนที่จะทำการประเมินทางเลือก โดยมีขั้นตอนดังนี้

สร้างตารางเมตริกซ์เปรียบเทียบเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจเป็นคู่ ดังภาพที่ 2.2

เกณฑ์ ตัดสินใจ		ปัจจัย			
		A1	A2	A3	A4
ปัจจัย	A1	$a_{11}$	$a_{12}$	$a_{13}$	$a_{14}$
	A2	$a_{21}$	$a_{22}$	$a_{23}$	$a_{24}$
	A3	$a_{31}$	$a_{32}$	$a_{33}$	$a_{34}$
	A4	$a_{41}$	$a_{42}$	$a_{43}$	$a_{44}$

ภาพที่ 2.2 เมตริกซ์เปรียบเทียบเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจเป็นคู่  
ที่มา : สุธรรม อรุณ (มปป.)

โดยที่  $a_{ij}$  คือ สมาชิกในแถวที่  $i$  หลักที่  $j$  ของเมตริกซ์ หมายถึง ผลการเปรียบเทียบความสำคัญระหว่างปัจจัย  $A_i$  และ  $A_j$

**กำหนดมาตราส่วนในการวินิจฉัยเปรียบเทียบ เช่น**

- ถ้า  $a_{ij} = 1$  หมายถึง ปัจจัย  $A_i$  และ  $A_j$  มีความสำคัญเท่ากัน
- ถ้า  $a_{ij} = 3$  หมายถึง ปัจจัย  $A_i$  มีความสำคัญมากกว่า เล็กน้อย
- ถ้า  $a_{ij} = 5$  หมายถึง ปัจจัย  $A_i$  มีความสำคัญมากกว่า  $A_j$  ปานกลาง
- ถ้า  $a_{ij} = 7$  หมายถึง ปัจจัย  $A_i$  มีความสำคัญมากกว่า  $A_j$  มากที่สุด

จำนวนระดับของมาตราส่วนในการเปรียบเทียบนี้ ขึ้นอยู่กับตัวผู้ทำการวิเคราะห์เองว่า ต้องการรายละเอียดในการเปรียบเทียบมากแค่ไหน ถ้าต้องการรายละเอียดมากขึ้น ก็อาจจะกำหนดระดับการเปรียบเทียบหลายระดับมากขึ้น เช่น อาจจะมีเพิ่มจำนวนระดับขึ้นไปอีก คือ ถ้า  $a_{ij} = 9$  หมายถึง ปัจจัย  $A_i$  มีความสำคัญมากกว่า  $A_j$  อย่างยิ่งยวด หรือถ้าคิดว่าระดับของมาตราส่วนดังกล่าวมีความแตกต่างกันไป ก็อาจจะกำหนดใหม่ ให้มาตราส่วนในการเปรียบเทียบมีความแตกต่างกันน้อยลงก็ได้ เช่น ให้  $a_{ij} = 2$  หมายถึง ปัจจัย  $A_i$  มีความสำคัญมากกว่า  $A_j$  เล็กน้อย และ  $a_{ij} = 3$  หมายถึง ปัจจัย  $A_i$  มีความสำคัญมากกว่า  $A_j$  ปานกลาง เป็นต้น จากนั้นดำเนินการ

- 1) คำนวณค่าน้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์การประเมิน
- 2) วัดค่าอคติของเกณฑ์การประเมิน

3. นำ “ทางเลือก” ที่กำหนดไว้ในตอนแรกมาทำการประเมินผ่านเกณฑ์” ที่ใช้ในการตัดสินใจ เพื่อจัดลำดับความสำคัญของทางเลือก (สุธรรม อรุณ, มมป)

### โปรแกรมเส้นตรง (Linear Programming : LP)

โปรแกรมเส้นตรงเป็นเทคนิคเชิงปริมาณที่ใช้ในการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ การบริหารโครงการ คือ การบริหารทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ซึ่ง ได้แก่ คน เงิน วัสดุ/วัตถุดิบ เครื่องจักร ซึ่งอยู่ในระยะสั้นทรัพยากรเหล่านี้มีอยู่อย่างจำกัดหน้าที่ของผู้บริหารโครงการ คือ ตัดสินใจใช้ทรัพยากรเหล่านี้ให้มีประสิทธิภาพเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการนั้น (อัจฉรา จันทร์ฉาย, 2546)

#### 1. ความหมายของโปรแกรมเชิงเส้น

แบบจำลองทางคณิตศาสตร์วิเคราะห์ปัญหาการวางแผน (planning) การผลิตและการจัดการภายใต้ข้อจำกัด (Subject to) ของปัจจัยการผลิตชนิดต่างๆ เพื่อเลือกทางเลือกที่มีความเหมาะสมมากที่สุด (อันได้แก่ กำไรสูงสุดหรือต้นทุนต่ำสุด)

#### 2. ลักษณะโปรแกรมเชิงเส้น

- 2.1 เป็นวิธีการที่ใช้ในการวางแผนการผลิต และการจัดการของหน่วยธุรกิจเท่านั้น
- 2.2 มีวัตถุประสงค์ที่แน่นอนและวัดค่าได้
- 2.3 มีข้อจำกัดหรือข้อกำหนดในการผลิตและการจัดการ
  - 2.3.1 ข้อจำกัดขั้นสูงสุด
  - 2.3.2 ข้อจำกัดขั้นต่ำสุด
  - 2.3.3 ข้อจำกัดเท่า
- 2.4 มีทางเลือกในการผลิตหรือวิธีการผลิตได้หลายทาง

#### 3. การสร้างตัวแบบโปรแกรมเชิงเส้น

สมมติฐานที่สำคัญในการกำหนด

- 3.1 ความแน่นอน (certainty)
- 3.2 แบ่งแยกได้ (divisibility)
- 3.3 มีความเป็นสัดส่วน (proportionality)
- 3.4 การบวกเข้าด้วยกันได้ (addibility)
- 3.5 ตัวแปรไม่ติดลบ (non-negativity)

#### 4. โครงสร้างตัวแบบกำหนดเชิงเส้น

4.1 ตัวแปรที่ต้องตัดสินใจ (decision variable) = สิ่งที่ต้องการหาผลลัพธ์ มักกำหนดเป็นตัวอักษร  $X_1, X_2$

4.2 ฟังก์ชันวัตถุประสงค์ = จะต้องมียุทธศาสตร์เดียว ซึ่งอยู่ในรูปของเป้าหมาย การหาค่าสูงสุด (maximize) หรือต่ำสุด (minimize)

4.3 เงื่อนไขบังคับ (constraints) = สมการหรืออสมการที่แสดงถึงขีดจำกัดในด้านทรัพยากรความต้องการ หรือเงื่อนไขต่างๆ ของปัญหา โดยมีความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ ในเงื่อนไขบังคับแต่ละข้อเป็นเส้นตรง

4.4 ข้อจำกัด (restriction) = แสดงถึงเงื่อนไขของผลลัพธ์ที่ได้ว่าค่าตัวแปรที่ต้องตัดสินใจ (decision variables) ทุกตัวจะต้องมีค่าไม่ติดลบ

ซึ่งเป็นการนำคณิตศาสตร์มาใช้ในการแก้ปัญหาที่ต้องการทราบจุดหรือคำตอบที่เหมาะสม หรือได้ประโยชน์สูงสุด (Solving optimization problems) ตัวอย่างเช่น ในเรื่องผลตอบแทนเราต้องการจะได้สูงที่สุดที่จะเป็นไปได้ (Maximize) ส่วนเรื่องเวลาที่ใช้ ต้นทุน หรือวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ต่ำที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (Minimize) ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ การที่เรานำข้อมูลปัญหามาสู่สมการคณิตศาสตร์เพื่อหา Maximize point หรือ Minimize point อย่างนี้ เราเรียกว่า "Program" หรือบางครั้งก็ใช้คำว่า "Mathematical Programming" ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญ ส่วนคือ

4.4.1 Decision variable หมายถึงตัวแปรที่ใช้ตัดสินใจ ซึ่งผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจตัดสินใจจะเป็นผู้กำหนด

4.4.2 Objective function หมายถึงความต้องการสุดท้าย ที่ต้อง Maximize หรือ Minimize แล้วแต่กรณี

4.4.3 Constrains หมายถึง ข้อจำกัด หรือ เงื่อนไข ที่จำเป็นต้องทำตามหรือหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งที่นิยมใช้มากที่สุดในปัจจุบันก็คือ Linear Programming Model ซึ่งความหมายก็คือแบบจำลองที่ใช้สำหรับหา Maximize or Minimize ที่ สมการความสัมพันธ์ระหว่าง Objective function และ Constrains เป็นเส้นตรง (Linear relationship)

## 5. Linear programming Model

5.1 ธรรมชาติของหลายๆปัญหา มีความสัมพันธ์กันในลักษณะเชิงเส้น (Linear) หรืออย่างน้อยก็สามารถอนุโลมเป็นเชิงเส้นได้ โดยที่มีข้อผิดพลาดเล็กน้อยเท่านั้น

5.2 มีวิธีการ หรือเทคนิค ในการวิเคราะห์เป็นที่แพร่หลาย

5.3 เมื่อวิเคราะห์ออกมาเป็นรูปแบบรายงานแล้ว จะมีแนวทางการตัดสินใจแบบ "What .... if" เพื่อให้ลองทดสอบเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขได้ง่าย อันจะทำให้ผู้บริหารสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผน รับมือ กับปัญหา หรืออุปสรรค ที่จะเกิดขึ้นได้

## 6. ข้อกำหนดของ Linear Programming

6.1 ตัวแปรทุกค่าต้องคงที่แน่นอนและรู้ค่าจริง

6.2 สมการที่ได้จะให้ผลลัพธ์เท่าเดิมถ้าสัมประสิทธิ์ เพิ่มค่าในอัตราส่วนเท่ากัน ( ตัวคูณเท่ากัน)

6.3 Decision variable แต่ละตัวต้องเป็นอิสระต่อกัน (ไม่เกิด Interaction )

### การทบทวนวรรณกรรม

การพัฒนาการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและหัตถกรรม เป็นแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นรูปแบบหนึ่งของ Soft Tourism ที่มุ่งเน้นการรักษาสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการท่องเที่ยวที่ผสมผสานระหว่างการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียม ความเป็นอยู่ของชาวชุมชน หรือระหว่างชุมชนและเกษตรกรรม และทรัพยากรสัตว์ต่าง ๆ ด้วย แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีปัญหาที่สำคัญคือ การดำเนินงานที่เป็นอยู่ยังไม่มีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนให้การท่องเที่ยวเชิง เกษตรและหัตถกรรมในบริเวณชุมชน ประจันตคาม อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้อย่างเต็มที่ ซึ่งช่องโหว่อันหนึ่งของการขาดการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของคนในชุมชน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีการศึกษาและหาแนวทางเพื่อวางแผนให้มีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวไปอย่างเต็มที่ ซึ่งมีการวิจัยต่าง ๆ ที่ช่วยในการศึกษาได้ดังนี้

ชัยวุฒิ ชัยพันธ์ (2543) ทำการศึกษาเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ว่า“ลักษณะเฉพาะของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโครงข่ายการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา และพื้นที่ต่อเนื่อง” ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรเกษตรที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน เกษตรกรทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในด้านนันทนาการ การเรียนรู้ รวมทั้งก่อให้เกิดกระบวนการในการพัฒนาคน ความตระหนักในคุณค่าวิถีเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรในขณะที่ยังคงปกป้องและสงวนรักษาทรัพยากรเพื่อดำเนินการกิจกรรมด้านการเกษตร

อุทัย ทักษิณธรรม (2542) ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยประชาชนในท้องถิ่น กรณีศึกษา หมู่บ้านศิรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัด นครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า เมื่อได้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านศิรีวงค์และพื้นที่บางส่วนของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ตามแนวทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สามารถลดปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวในรูปแบบประเพณีนิยมได้ เช่น ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

เตชา ไต้สูงเนิน (2543) ทำการศึกษา เรื่อง การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษาบ้านคำม่วง ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อิง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวที่บ้านคำม่วงและหมู่บ้านใกล้เคียง พบว่า มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในสามพื้นที่ คือ 1) พื้นที่บริเวณศูนย์ท่องเที่ยวม่วงคำ 2) พื้นที่บริเวณถนนเชื่อมต่อระหว่างบ้านม่วงคำกับบ้านโป่งแยงใน และ 3) ในส่วนพื้นที่ภายในศูนย์ท่องเที่ยวเกษตรม่วงคำ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เข้ามาเพื่อศึกษาดูงานแลเยี่ยมชมกิจกรรมทางด้านการเกษตรภายในศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตร ประจำตำบล ส่วนศูนย์ท่องเที่ยวเกษตรม่วงคำยังไม่พร้อมที่จะเปิดให้บริการนักท่องเที่ยว ส่วนพื้นที่ที่ได้รับคามนิยมจากนักท่องเที่ยวอีกบริเวณคือจุดเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านม่วงคำกับบ้านโป่งแยง

ภาวิณี เวชสิทธิ์นิรภัย (2543) ทำการศึกษา เรื่อง ศักยภาพและปัญหาของการท่องเที่ยวเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ โดยการศึกษาศักยภาพการดำเนินงาน ปัญหา และข้อเสนอแนะของแหล่งท่องเที่ยวเกษตรและศึกษาพื้นที่กรณีศึกษาหมู่บ้านเกษตร ผลของการวิจัยพบว่า ผู้เชี่ยวชาญให้คำนิยามและความหมายของการท่องเที่ยวเกษตร โดยใช้หลักการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน และพบว่าปัจจัยด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญมากที่สุด รองลงมาคือ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยว

อร สีแพร ( 2543) ทำการศึกษาเรื่อง ลักษณะเฉพาะของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโครงข่ายการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมาและพื้นที่ต่อเนื่อง โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อจัดระบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยการค้นหาลักษณะเฉพาะของเกษตรกรรมที่จะเป็นจุดดึงดูดและสนับสนุนโครงข่ายการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาและพื้นที่ต่อเนื่อง พบว่า ลักษณะเฉพาะของเกษตรกรรมในพื้นที่มีลักษณะดังนี้ 1) มีคุณค่าของแหล่งเกษตรกรรมในด้านกายภาพ ชีวภาพ แนวคิด เทคโนโลยี วิถีเกษตร ที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ 2) มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว และ 3) เป็นแหล่งท่องเที่ยวเกษตรกรรมที่อยู่ในโครงข่ายการท่องเที่ยวหลักของจังหวัดนครราชสีมาและใกล้เคียง

ชัยยันต์ เหลืองดี ( 2544) ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของบ้านโคกเกตุ ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษพบว่า ในด้าน

การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม มีการกำหนดพื้นที่ไว้สำหรับกิจกรรมท่องเที่ยวแต่ละอย่าง แต่ยังไม่มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในบางพื้นที่และไม่มี การกำหนดข้อควรปฏิบัติเบื้องต้นแก่นักท่องเที่ยว ในด้านการสื่อความหมายและการบริการ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสถานที่ท่องเที่ยว มีมัลติมีเดียท้องถิ่นให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และมีการจัดทำบอร์ดแสดงรูปของบ้านทรงไทยและความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ โดยเฉพาะหิ้งห้อย ในพื้นที่ดังกล่าว

วรพล วัฒนเหลืออรุณ (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระบบ เมืองฝายของภูมิปัญญาชาวบ้าน กรณีศึกษา หมู่บ้านห้วยอีค่าง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาแนวทางการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ในการจัดทำเมืองฝายกับการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า หมู่บ้านห้วยอีค่างเป็นหมู่บ้านของชาวกระเหรี่ยงสะกอที่มีความ แข็งแรงในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานวัฒนธรรมเดิม มีความเชื่อ พิธีกรรมและภูมิปัญญาเกี่ยวกับ สายน้ำ พื้นที่การเกษตรในแบบยังชีพ สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรยั่งยืนได้ แต่ ธุรกิจนำเที่ยวในเขตตำบลแม่วินไม่ได้รับความสนใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวมากนัก เนื่อง ระบบการจัดการของชุมชนยังไม่เข้มแข็งพอ ขาดงบประมาณ และขาดความเข้าใจในระบบของ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

จรงค์ อินทนนท์ (2545) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ จัดการการท่องเที่ยว โดยมีผลการศึกษาดังนี้

1. ประชาชนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 41-50 ปี มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ประถมศึกษาและมีอาชีพรับจ้าง
2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวในด้านการเสนอความคิดเห็นการวางแผน และการตัดสินใจ การปฏิบัติการ การแบ่งปันประโยชน์เกิดจากการดำเนินงาน การติดตามและการ ประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง
3. ความต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการการท่องเที่ยวในด้านการ เสนอความคิดเห็น การวางแผนและการตัดสินใจ การปฏิบัติการ การแบ่งปันผลประโยชน์เกิดจาก การดำเนินงาน การติดตามและการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง
4. เพศ อายุ และระดับการศึกษามีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ การท่องเที่ยว แต่อาชีพไม่มีผลต่อความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว
5. แนวทางที่เหมาะสมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของประชาชน คือ การกำหนดมาตรฐานและการชี้วัดการประเมินในระดับบุคคล ชุมชน และสภาพแวดล้อม

ทั้งนี้เพื่อความความเป็นระบบหรือมาตรฐานในการบริหารจัดการ การแบ่งบทบาทหน้าที่ การจัดสรรผลตอบแทนที่เหมาะสม และโปร่งใสตรวจสอบได้ และเพื่ออนุรักษ์สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้อยู่อย่างยั่งยืนชั่วลูกชั่วหลาน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา(2542) ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โดยมีการให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้อง และให้ชุมชนท้องถิ่น และสร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายร่วมกันรับผิดชอบต่อระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

พูลทรัพย์ สวนเมือง ตูลาพันธ์ และคณะ(2544) ทำการวิจัย โครงการรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่ จังหวัดสุรินทร์และร้อยเอ็ดผลของการศึกษาพบว่า ชุมชนมีทัศนคติไม่ดีกับการท่องเที่ยวที่ผ่านมา กล่าวคือชุมชนเชื่อว่าการท่องเที่ยวที่ผ่านมาทำลายความเข้มแข็งและวัฒนธรรมชุมชน นอกจากนี้รัฐยังแย่งการจัดการไปจากประชาชน ชุมชนส่วนใหญ่ไม่รู้จัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แต่ก็คาดว่ากรท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชนจะช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้ถ้าชุมชนจัดการท่องเที่ยวโดยตนเอง วัตถุประสงค์อันดับแรกที่ชุมชนต้องการคือ การสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน อันดับที่สองคือเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ส่วนการเผยแพร่ของดีของชุมชนและการศึกษาร่วมกันของชุมชนเป้าหมายกับนักท่องเที่ยวเป็นวัตถุประสงค์อันดับรองลงมา

ราฟ บุคเลย์ (Raff Buckley 1992 อ้างในสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542) นิยามว่า คือ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่าเป็นจัดการดูแลอย่างยั่งยืน อยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติ มีการศึกษาด้านการเรียนรู้วัฒนธรรม

กฤษดา ยะการ (2543) ได้ทำการศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนตำบลแม่ทราย อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่ พบว่า (1) ประชาชนตำบลแม่ทรายมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก (2) ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่แตกต่างกัน (3) ประชาชนคาดหวังว่าจะได้รับประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน(4) ประชาชนที่ได้รับข้อมูลข่าวสารเชิงนิเวศแตกต่างกันและมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่แตกต่างกัน

เนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ (2538) ศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวชาวไทย จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศในปี พ.ศ. 2537 ด้วยวัตถุประสงค์ คือ การพักผ่อน การเยี่ยมญาติและการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา แหล่งท่องเที่ยวที่นิยมไป (เรียงลำดับจากมากไปน้อย) คือ ศูนย์การค้า ตลาด วัด ภูเขา น้ำตก ทะเล และเกาะ เมื่อพิจารณาภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมกับพฤติกรรมการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวชายไปท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนไปสัมมนาเจรจาธุรกิจมากกว่านักท่องเที่ยวหญิง จากการวิจัยยังพบว่านักท่องเที่ยวที่มีอายุต่างกัน โดยนักท่องเที่ยวที่มีอายุน้อยมีแนวโน้มที่จะไปเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก ในขณะที่นักท่องเที่ยวที่มีอายุมาก จะชอบท่องเที่ยวในเมืองและแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติและจากการศึกษายังพบอีกว่านักท่องเที่ยวกลุ่มที่มีรายได้ประจำ ฐานะดี มีการศึกษาสูงกว่าคนโดยเฉลี่ยทั่วไป มักจะมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่ทันสมัย ส่วนใหญ่ไปเที่ยวเพื่อการพักผ่อนและใช้ข้อมูลข่าวสารประกอบการตัดสินใจในการเดินทางท่องเที่ยวด้วย

บุญณินดา โสตา (2544) ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวอิสระชาวต่างประเทศที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมการเลือกแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ อายุ เพศ รายได้ ระดับการศึกษา ภูมิสำเนา ความสนใจสื่อวิทยุโทรทัศน์ และผู้ร่วมทาง สำหรับจำนวนครั้งที่เดินทางมาประเทศไทย พบว่าไม่มีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมการเลือกแหล่งท่องเที่ยว และจากการศึกษาทำให้ทราบถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายของแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่างๆ ดังนี้ กลุ่มเป้าหมายของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีการศึกษาในระดับสูง ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพ ผู้จัดการ-ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญ ข้าราชการ รัฐวิสาหกิจ ทหาร ส่วนกลุ่มเป้าหมายของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชน เป็นนักท่องเที่ยวในกลุ่มตลาดล่างที่มีรายได้และค่าใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยวในระดับปานกลาง-ต่ำ อยู่ในกลุ่มอาชีพพนักงาน ลูกจ้างและกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเป้าหมายของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีภูมิสำเนาอยู่ในยุโรปและเอเชียเนียบ อีกกลุ่มนี้คือกลุ่มนักท่องเที่ยวอายุน้อยหรือกลุ่มนักเรียนนักศึกษา ซึ่งชื่นชอบกิจกรรมกีฬาผจญภัยต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ศศิธร ยิ้มศิริ (2546) ศึกษาถึงสถานการณ์การท่องเที่ยวตลอดจนปัญหาในปัจจุบันที่ประสบอยู่ในเทศบาลเมืองภูเก็ตและพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง พบว่า ภูเก็ตมีจุดขายหลักทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวจากภายนอก

ประเทศและภายในประเทศ เป้าหมายหลักในการท่องเที่ยวเป็นเรื่องการพักผ่อนและสนุกสนานกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ในขณะที่แหล่งท่องเที่ยวในเขตเทศบาลเมืองภูเก็ตและพื้นที่เกี่ยวเนื่องยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาให้เท่ากับมาตรฐานที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มากขึ้นได้ ดังนั้นเป้าหมายหลักสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตเมืองภูเก็ตและพื้นที่เกี่ยวเนื่องจะต้องทำอย่างเร่งด่วนและอยู่บนรากฐานของการพัฒนาสิ่งแวดล้อมความสะอาดในแหล่งพื้นที่การท่องเที่ยว รวมทั้งการปรับปรุง ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น มาตรฐานของความปลอดภัยและความสะอาดในขณะเดียวกันจากการศึกษาจึงสามารถเสนอแนะแนวทางพัฒนาออกเป็น 5 แนวทาง ได้ดังนี้ 1) จัดให้มีกิจกรรมต่างๆที่หลากหลายเพื่อการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 2) ปรับปรุงสภาพแวดล้อมภูมิทัศน์และองค์ประกอบโดยรวมของแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดให้มีความร่มรื่น สวยงาม ปลอดภัย โดยยังคงบรรยากาศความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ไว้อย่างสมบูรณ์ 3) จัดระบบเส้นทางการท่องเที่ยวและการสัญจรที่เหมาะสมโดยจัดทำโครงข่ายของเส้นทางท่องเที่ยว 4) ปรับปรุงระบบการประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่ข้อมูลให้กว้างขวางและทั่วถึงมากขึ้น 5) ดำเนินการให้ทั่วทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตเมืองภูเก็ตและพื้นที่เกี่ยวเนื่องเป็นตลาดการท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวในอนาคตอันใกล้

พนิตดา สิงห์ครา (2544) ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์บ้านห้วยฮี ตำบลปูลึง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นักท่องเที่ยวจะพักผ่อนในชุมชนเสมือนเป็นสมาชิกในครอบครัวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิต แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนแห่งนี้ดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวมากกว่า 4 ปีแล้วสามารถสร้างรายได้ให้สมาชิก 200 - 600 บาท / เดือน ซึ่งเป็นที่พอใจของชุมชนเพราะทรัพยากร วัฒนธรรม วิถีชีวิต ถูกรักษาไว้ภายใต้การจัดการท่องเที่ยว

พิชญ วัลย์วุฒิ (2542:98-99) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับของนักท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวประเทศไทย ” ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยอายุ อาชีพ ระดับรายได้ต่อปี ถิ่นที่พักอาศัยในปัจจุบันและสัญชาติมีความสัมพันธ์กับการยอมรับอย่างมากของนักท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศไทย โดยเพศหญิงช่วงอายุ 20-30 ปี และ 51 ปีขึ้นไปมีอาชีพพนักงานเอกชนรายได้ไม่มากนัก มีระดับการยอมรับมากในการมาใช้บริการของบริษัทนำเที่ยวมาก มีการประกอบอาชีพที่แตกต่างและรายได้ในระดับต่าง ๆ มีผลต่อพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภค และคุณภาพในการบริการ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และ

การส่งเสริมการตลาดมีผลต่อการยอมรับของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะในเรื่องของการบริการกับราคาค่าบริการมีความสัมพันธ์ในระดับสูงกว่าด้านอื่น

สุชาติ นิมหิรัญวงษ์ (2544:118-132) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการท่องเที่ยวภายในประเทศของผู้สูงอายุ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการการท่องเที่ยวภายในประเทศของผู้สูงอายุจำแนกตามแหล่งท่องเที่ยว และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการท่องเที่ยวภายในประเทศของผู้สูงอายุ มีกลุ่มตัวอย่าง 300 คน ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการท่องเที่ยวภายในประเทศในระดับปานกลาง มีความต้องการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติมากที่สุด มีความต้องการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนสถานในระดับปานกลาง และมีความต้องการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมในระดับน้อย และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการท่องเที่ยวภายในประเทศของผู้สูงอายุมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ เพศ สถานภาพสมรส ลักษณะครอบครัว ระดับการศึกษา สุขภาพ รายได้ การประกอบอาชีพหลังเกษียณอายุ ตำแหน่งหน้าที่ครั้งสุดท้าย การให้คุณค่าต่อการท่องเที่ยว การได้รับการสนับสนุนของครอบครัว การรับรู้ข่าวสารทางการท่องเที่ยว และประสบการณ์ท่องเที่ยว ทั้งหมดที่กล่าวมานี้มีความแตกต่างกันทำให้นักท่องเที่ยวสูงอายุมีความต้องการท่องเที่ยวภายในประเทศที่แตกต่างกัน

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2545:83-85) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวพำนักระยะยาว :กรณีศึกษาเฉพาะนักท่องเที่ยวอายุ 50 ปีขึ้นไปที่เดินทางมาเพื่อการพักผ่อน ” และครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญใน 4 ภูมิภาค คือ ยุโรป สแกนดิเนเวีย อเมริกาเหนือและญี่ปุ่น โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับอุปสงค์ด้านการท่องเที่ยวพำนักระยะยาว รวบรวมข้อมูลด้านอุปทาน โอกาส และข้อจำกัดในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในประเทศไทย ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยว กฎหมาย ระเบียบ การสนับสนุนการตลาดของภาครัฐและเอกชน รวมทั้งกำหนดกรอบแนวคิดรูปแบบกิจกรรมและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เหมาะสมในประเทศไทย ในส่วนของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นจำนวน 63 ราย พบว่า นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญในเรื่อง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ให้ความสนใจในเรื่องภัยธรรมชาติ อาชญากรรม สภาวะสงคราม ความเป็นอยู่ต้องสะดวกสบายในการอยู่อาศัย และการใช้ชีวิตประจำวัน รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวก การดูแลสุขภาพ โรงพยาบาลที่ได้มาตรฐาน ความสามารถในการสื่อสารภาษาญี่ปุ่น ส่วนพฤติกรรม

การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวญี่ปุ่นชอบศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในช่วงที่พำนักระยะยาว

ประวีณ จุลภักดี (2549) ได้ทำศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลุ่มน้ำคลองยัน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการท่องเที่ยว ปัญหา สาเหตุ แนวทางแก้ไข พร้อมทั้ง รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน ตำบลตะกุกเหนือ ตำบลตะกุกใต้ กิ่งอำเภอลำดวน ตำบลบ้านยาง ตำบลน้ำหัก ตำบลท่าขนอน อำเภอศีร์ษะภูมิ และบ้านนครบางจำ ตำบลตะกุกเหนือ กิ่งอำเภอลำดวน จังหวัดสุราษฎร์ โดยเริ่มกระบวนการวิจัยจากการทำความเข้าใจร่วมกับชุมชน มีการศึกษาดูงาน เพื่อพัฒนาศักยภาพ ถอดบทเรียน ทบทวนสถานการณ์ การจัดการท่องเที่ยวที่พัฒนาทิศทางการท่องเที่ยว พัฒนาเครื่องมือ วางแผน และเก็บข้อมูล แล้วนำข้อมูลไป วิเคราะห์หารูปแบบการจัดการร่วมกับหน่วยงานเกี่ยวข้อง และชุมชน ทำให้เห็นศักยภาพการท่องเที่ยวทั้งด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชุมชน และความพร้อมของชุมชน มีการเตรียมความพร้อมชุมชน การประสานความร่วมมือ กับหน่วยงานเกี่ยวข้อง มีการกระจายการบริหารจัดการและผลประโยชน์

สมาคม Japan Association of Travel Agents (JATA, 2005) ได้ทำการวิจัยเชิงสำรวจแบบอิสระ (Independent Surveys) เกี่ยวกับเรื่อง “ศักยภาพของความต้องการที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในกลุ่มวัยกลางคนและกลุ่มผู้สูงอายุ” โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาคือ กลุ่มวัยกลางคนและกลุ่มผู้สูงอายุอาวุโส จำนวน 500 ครอบครัว ในโตเกียวและมีกลุ่มเป้าหมายของผู้มีอายุกว่า 45 ปีขึ้นไป ที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 471 ครอบครัว ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อที่จะประเมินความต้องการ ซึ่งเป็นไปได้ในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวญี่ปุ่น เพื่อที่จะพยายามคาดการณ์ตลาดในอนาคตและรวบรวมข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์สำหรับการขายและการพัฒนาการท่องเที่ยว ผลการสำรวจพบว่า 90% มีความต้องการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินกับธรรมชาติ แต่การท่องเที่ยวที่เป็นอยู่นั้นยังมีการจัดการที่ไม่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์ที่แสดงออกมามีแนวโน้มมาเป็นปัจจัยและแนวทางในการพัฒนาการตลาดได้มากที่สุด สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุระหว่าง 55-64 ปี ซึ่งปัจจัยทางด้านอายุ ความแข็งแรงของสุขภาพร่างกาย ต้องถูกนำมาพิจารณาในการวางแผนการท่องเที่ยว

Murphy (1985) ได้ให้แนวทางการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวโดยให้เน้นในเรื่องของชุมชน โดยมองว่าชุมชนเป็นระบบนิเวศหนึ่ง และได้กล่าวถึงวิธีการศึกษาไว้ 2 วิธี คือ วิธีการเชิงชุมชน (Community Approach) และวิธีการเชิงนิเวศวิทยา (Ecological Approach)

วิธีการเชิงชุมชน (Community Approach) จุดประสงค์ของวิธีการเชิงชุมชนนี้คือ จะทำอย่างไรที่กระจายผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนให้มากที่สุด และยังคงให้เกิดการสนับสนุนจากคนในชุมชนด้วย การท่องเที่ยวจะมีศักยภาพทางสังคมและเศรษฐกิจมากถ้ามีการปรับแผนการท่องเที่ยวจากลักษณะของเชิงธุรกิจอย่างเดียวไปสู่ลักษณะการเปิดกว้างสู่ชุมชนมากขึ้น เนื่องจากว่าการท่องเที่ยวที่ใช้นั้นใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นจุดขาย การจัดการแหล่งทรัพยากรจึงเป็นเป้าหมายเพื่อสมบัติของชุมชนและคนรุ่นต่อไป ดังนั้น การศึกษานี้จึงเกี่ยวข้องกับชุมชน ทั้งทางนิเวศวิทยา มนุษย์และธุรกิจ โดยได้ให้หลักเกณฑ์ในการศึกษาไว้ 4 ประการ คือ

1. สิ่งแวดล้อมและการเข้าถึง เนื่องจากการท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับอยู่บนพื้นฐานของแหล่งธรรมชาติและหนทางที่จะนำลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวหรือผลผลิต
2. ธุรกิจและเศรษฐกิจ เนื่องจากธุรกิจและเศรษฐกิจทำให้การท่องเที่ยวอยู่ได้
3. สังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากว่าการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะในเรื่องของวัฒนธรรมที่จะต้องรักษาไว้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวย่อมมีความสำคัญเช่นเดียวกัน
4. การจัดการ เป็นสิ่งที่จะบอกว่าควรทำอย่างไรในอนาคต

วิธีการเชิงนิเวศวิทยา (Ecological Approach) กล่าวว่าระบบนิเวศ (Ecosystem) คือ พื้นที่ธรรมชาติที่ประกอบด้วยสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตที่มีปฏิสัมพันธ์ในการผลิต และการแลกเปลี่ยนสสารระหว่างกัน (Odum, 1971:26) เหตุผลในการมองการท่องเที่ยวอยู่ในระบบนิเวศนี้ เนื่องจากการท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับพื้นที่ท่องเที่ยว (Destination Area) ซึ่งในแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วยนักท่องเที่ยวซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับส่วนของสิ่งมีชีวิตในท้องถิ่น (ชาวบ้านหรือผู้ให้บริการ) และสิ่งไม่มีชีวิต (ทิวทัศน์ แสงแดด) เพราะนักท่องเที่ยวต้องการหาประสบการณ์ (บริโภคน) ผลผลิตของการท่องเที่ยว

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ ( 2541) กล่าวว่าไว้ว่า ความต้องการ (Wants) เป็นความปรารถนาของบุคคลที่จะได้รับการตอบสนองเพื่อให้เกิดความพอใจ ซึ่งเป็นความต้องการในระดับที่ลึกซึ้งกว่าความจำเป็น ความต้องการเกิดจากการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมและสังคม ซึ่งถือว่าเป็นความต้องการด้านจิตวิทยา เป็นความต้องการการยอมรับและการยกย่องจากสังคม รวมทั้งความต้องการประสบความสำเร็จสูงสุดในชีวิต ส่วนความจำเป็น (Needs) เป็นอำนาจพื้นฐานที่ทำให้บุคคลต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อสนองความต้องการพื้นฐานของร่างกาย ประกอบด้วย ความต้องการในปัจจุบัน 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค รวมถึงความต้องการพักผ่อนด้วย ดังนั้นความจำเป็นและความต้องการจะสามารถเปลี่ยนเป็นความต้องการซื้อ (Demands) ได้ถ้ามีอำนาจซื้อ (Purchasing Power) หรือมีเงินนั่นเอง และมีความเต็มใจซื้อ

(Willingness to Pay) ประเด็นสำคัญที่ต้องการศึกษาควบคู่กันไปด้วย คือ การวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค โดยเป็นการวิเคราะห์ว่าวิธีการที่นักท่องเที่ยวต้องการจะใช้บริการ ทั้งเงิน เวลา และอื่นๆ ในการเดินทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อทราบถึงลักษณะความต้องการและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเป็นคำตอบที่จะช่วยให้สามารถจัดส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) และจัดวางกลยุทธ์ทางการตลาด (Marketing Strategies) ต้องการศึกษากว่า การท่องเที่ยวที่จะทำการเสนอขายนั้น ใครคือผู้ใช้บริการ (Who) นักท่องเที่ยวต้องการซื้ออะไร (What) ทำไมจึงซื้อ (Why) ซื้ออย่างไร (How) จะซื้อเมื่อใด (When) ซื้อได้ที่ไหน (Where) และจะซื้อบ่อยครั้งเพียงใด (How Often)

ในการวิเคราะห์พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ชัชพันธ์ เปลี้นดี (2542) กล่าวว่า สามารถใช้คำถามเหล่านี้ในการศึกษาพฤติกรรมได้ เช่น

1. ใครคือผู้ใช้บริการ (Who) คำตอบที่ได้จะทราบถึงลักษณะของกลุ่มเป้าหมายทางด้านประชากรศาสตร์ เช่น เพศ รายได้ อายุ สถานภาพ การศึกษา ที่อยู่อาศัยต้น

2. นักท่องเที่ยวต้องการใช้บริการอะไร (What) คำตอบที่ได้จะทราบถึงสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการคือ กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น เดินป่า ชี่จักรยาน พักค้างกับชาวบ้าน เป็นต้น

3. ทำไมนักท่องเที่ยวจึงต้องใช้บริการ (Why) คำตอบที่ได้จะทราบถึงวัตถุประสงค์ในการไปท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ เพื่อพักผ่อน /สัมผัสธรรมชาติ เพื่อศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ หรือ เพื่อความสนุกสนาน/ผจญภัย

4. นักท่องเที่ยวจะใช้บริการเมื่อใด (When) คำตอบที่ได้จะทราบถึงช่วงเวลาและโอกาสในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ช่วงเดือนใดบ้าง หรือไม่แน่นอนแล้วแต่ความสะดวก

5. นักท่องเที่ยวจะใช้บริการที่ใด(Where) คำตอบที่ได้จะทราบถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่พักรวม การเดินทางที่นักท่องเที่ยวต้องการทราบจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

6. นักท่องเที่ยวซื้ออย่างไร(How) คำตอบที่ได้รับทราบถึงขั้นตอนการตัดสินใจซื้อ ซึ่งประกอบด้วย

6.1 การรับรู้ปัญหาหรือความต้องการ คือ ความต้องการสถานที่ ประเภทของแหล่งท่องเที่ยว และประเภทขงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีอยู่หลายประเภท เพื่อพักผ่อน ผจญภัย หรือศึกษาหาความรู้

6.2 การค้นหาข้อมูล คือ ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในด้านเส้นทางระยะทาง (การเดินทาง) สถานที่พักรวม สถานที่รับประทานอาหาร แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ว่ามีที่ใดบ้าง และนักท่องเที่ยวทราบข้อมูลเหล่านั้นได้จากแหล่งใด

6.3 การประเมินทางเลือก คือ การเลือกว่าตนจะไปท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ไหนและเลือกประเภทของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบใด เดินทางไปท่องเที่ยวด้วยตนเองหรือใช้บริการของบริษัททัวร์ และเลือกยานพาหนะ ที่พักรวม ประเภทใด

6.4 การตัดสินใจซื้อ สามารถทำได้โดยการจองพักรวมล่วงหน้า หรือจองโปรแกรมทัวร์ล่วงหน้า

6.5 ความรู้สึกภายหลังการใช้บริการ คือ ความพึงพอใจ หรือปัญหาที่เกิดขึ้นในการไปท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่ามีหรือไม่อย่างไร

7. นักท่องเที่ยวใช้บริการบ่อยครั้งเพียงใดในการท่องเที่ยวประเภทนี้ (How Often) คำตอบที่ได้จะทราบถึง จำนวนครั้งที่เดินทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ระยะเวลาใช้ในการเดินทางโดยเฉลี่ยกี่วัน เป็นต้น

ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงสามารถนำแนวคิดการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภคมาประยุกต์ใช้ เพื่อทราบถึงความต้องการของนักท่องเที่ยว ที่เดินทางมาท่องเที่ยวป่าชายเลนเชิงนิเวศบริเวณเจดีย์กลางน้ำ และใช้จัดส่วนประสมทางการตลาดของชุมชนต่อไป

Seaton และ Bennett (1996) ได้อธิบาย 6 ขั้นตอนในกระบวนการจัดการด้านการตลาดการท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

1. การศึกษาว่าลูกค้า คือ ใคร ต้องการอะไร
2. การศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ทั่วไป
3. การกำหนดวัตถุประสงค์
4. การวางแผนดำเนินการ โดยใช้ส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix)
5. การสร้างข้อกำหนดในองค์กรเพื่อให้สามารถดำเนินการตามแผนได้ และ
6. การประเมินผล

Westlake (1999) ได้สรุปขั้นตอน ในการวางแผนด้านการตลาดการท่องเที่ยวไว้ มีรายละเอียดดังนี้

1. การศึกษาตลาด เป็นการมองภาพการตลาดโดยรวม ว่าขณะนี้สถานการณ์ด้านการตลาดการท่องเที่ยวเป็นอย่างไร
2. การตั้งเป้าหมาย เป็นการมองตัวเองว่า มีสินค้าใดบ้าง สินค้านั้นมีจุดเด่นอย่างไร จะพัฒนาสินค้าใหม่เพิ่มเข้าไปในตลาดได้หรือไม่ เราพร้อมหรือยัง ถ้ายังควรพัฒนาอย่างไรและสิ่งสำคัญคือวัตถุประสงค์คืออะไร ต้องการวางตัวเองไว้ที่จุดใด หากจะไปถึงจุดหมายที่วางไว้จะมีผลกระทบอะไรบ้าง

3. การจัดทำแผนปฏิบัติการทางตลาด หลังจากการศึกษาตลาดและเป้าหมายแล้ว จะต้องหาหนทางที่จะเดินไปสู่จุดหมายนั้น โดยการจัดทำแผนปฏิบัติการทางการตลาดตามแนวคิดส่วนประสมทางการตลาดว่าจะขายสินค้าใด ขายให้ใคร ขายที่ไหน ราคาเท่าใดและส่งเสริมการตลาดโดยวิธีการใด

4. การควบคุมติดตามประเมินผล ขั้นตอนนี้เป็น การช่วยควบคุมดูแลระหว่างการนำแผนไปปฏิบัติ เพื่อให้แผนนั้นใช้ได้ และบรรลุวัตถุประสงค์

กุลสุมา จีรวงศ์สวัสดิ์ และคณะ (2550) ทำการศึกษาวิจัยโรงงานผลิตสารเคลือบเซรามิกส์ มีฟริตเป็นผลิตภัณฑ์หลัก โดยเทคนิค AHP ประสบบัญญาคุณภาพ ฟริต เนื่องจากฟริตมีส่วนผสมไม่ตรงสูตรมีจำนวนของเสียเกิดขึ้นประมาณ 2% คิดเป็นมูลค่าประมาณ 6.6 ล้านบาทต่อปี ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยในครั้งนี้คือปรับปรุงกระบวนการผลิตเพื่อลดจำนวนของเสียในโรงงานตัวอย่าง การดำเนินงานเริ่มจากศึกษากระบวนการผลิต วิเคราะห์หาสาเหตุโดยใช้แผนภาพสาเหตุและผล จากนั้นทำการวิเคราะห์ลักษณะข้อบกพร่องและผลกระทบสำหรับกระบวนการผลิตพร้อมกับประเมินผลความสำเร็จจากการปรับปรุงกระบวนการผลิตโดยอาศัยหลักการกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ ดำเนินการแก้ไขข้อบกพร่องโดยการพัฒนาแบบฟอร์มการตรวจสอบเครื่องจักรประจำวันและเอกสารวิธีการปฏิบัติงาน ฝึกอบรมพนักงาน ออกแบบการทดลองแบบแฟคทอเรียล 2k เพื่อปรับอัตราการผลิตของวัสดุดิบและขนาดสกรูที่เหมาะสมและการทดลองแบบปัจจัยเดียวเพื่อกำหนดปริมาณทรายที่เหมาะสมในขั้นตอนการทำ ความสะอาด ผลการวิเคราะห์น้ำหนักความสำคัญของปัจจัยสนับสนุนเรียงตามลำดับดังนี้ การปรับปรุงเครื่องจักร (0.531) การปรับปรุงวิธีการทำงาน (0.469) จากการปรับปรุงกระบวนการผลิตในครั้งนี้จำนวนของเสียลดลงโดยเฉลี่ย 68,337.5 ก.ก. เหลือ 50,856.6 ก.ก. คิดเป็นจำนวนเงินประมาณ 314,656.2 บาท และคุณภาพฟริตเพิ่มขึ้นตามเป้าหมายคุณภาพ ณ ระดับ 98.6%

อนรรักษ์ สว่างวงศ์ และคณะ (2551) ได้ทำการศึกษาคัดเลือกพื้นที่จัดตั้งสถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดเชียงใหม่แห่งที่ 3 ที่ได้ทำการประเมินพื้นที่ทางเลือกที่เหมาะสมในการจัดตั้งสถานีขนส่งผู้โดยสารจากพื้นที่ที่มีความเหมาะสม 5 กลุ่มพื้นที่เพื่อให้ได้มาซึ่งพื้นที่ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด โดยมีการนำเทคนิควิเคราะห์เชิงลำดับชั้น (Analytical Hierarchy Process; AHP) มาเป็นเครื่องมือช่วยในการตัดสินใจ อีกทั้งยังนำทฤษฎีตรรกะ (Fuzzy Set Theory) ช่วยในการวิเคราะห์ความคลุมเครือ โดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 4 ด้าน คือ ด้านวิศวกรรม ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ได้มาซึ่งพื้นที่ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด ซึ่งผลจากการวิเคราะห์สามารถคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมที่สุดในการจัดตั้งสถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดเชียงใหม่แห่งที่ 3 ได้

ปารเมศ ชูติมา และคณะ (2552) ได้พัฒนาดัชนีวัดผลการดำเนินงานหลัก (Key Performance Indicators: KPIs) ที่เหมาะสมสำหรับโดยใช้เทคนิค AHP เพื่อใช้ในการกำกับดูแลและประเมินผลการดำเนินงานในด้านของคุณภาพการบริการของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ประชาชนมีไฟฟ้าใช้อย่างเพียงพอไม่ เป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจ และเพิ่มโอกาสที่จะก้าวไปเป็นองค์กรชั้นนำในกิจการไฟฟ้าหรือธุรกิจที่เกี่ยวข้องในระดับสากล งานวิจัยนี้เริ่มต้นจากการรวบรวม KPIs ในด้านของคุณภาพการบริการที่เกี่ยวข้องทั้งหมด มาจำแนกออกเป็น 4 มุมมองตามแนวคิดของสหภาพยุโรป (EU) อันได้แก่ ด้านคุณภาพ ด้านความต่อเนื่อง ด้านความเชื่อถือได้ และด้านความพึงพอใจของลูกค้า จากนั้นทำการคัดเลือกกลุ่มของ KPIs ที่มีคะแนนของเกณฑ์ด้านความเหมาะสมกับองค์กร และด้านความพร้อมของข้อมูลสูงที่สุดจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มผู้บริหารในฝ่ายควบคุมระบบกำลังไฟฟ้า สำหรับคะแนนที่ใช้ในการคัดเลือก KPIs นั้นจะแตกต่างกันไปตามน้ำหนักความสำคัญ ของมุมมองทั้ง 4 และเกณฑ์ต่างๆ ซึ่งน้ำหนักความสำคัญนี้สามารถคำนวณได้โดยเทคนิคกระบวนการโครงข่ายเชิงวิเคราะห์ (Analytical Network Process: ANP) ส่งผลให้ KPIs ทั้ง 8 ตัวที่ถูกคัดเลือกมาซึ่งถือว่าเป็นผลลัพธ์ของการวิจัยในครั้งนี้จะมีคุณภาพเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการขององค์กรมากที่สุด อีกทั้งยังครบถ้วนทั้ง 4 มุมมองที่ได้